

2008 DÜNYA FİNANSAL KRİZİ SONRASI TÜRKİYE EKONOMİSİNDE YAŞANAN GELİŞMELERİN BAZI ÜLKELERLE KARŞILAŞTIRMALI OLARAK İNCELENMESİ

Yusuf KADERLİ* - Hatice KÜÇÜKKAYA**

Özet

2008 Dünya finansal krizi başta gelişmiş ülkeler olmak üzere gelişmekte olan birçok ülkeyi de derinden etkilemiştir. Bu krizden göreceli olarak etkilenen ülkelerden biri de Türkiye'dir. Bu çalışmanın amacı, 2008 yılı dünya finansal krizi sonrasında Türkiye'de yaşanan ekonomik gelişmelerin önemli bazı dünya ülkeleri ile karşılaştırmalı olarak analiz edilmesidir. Bu amaçla, 2008 yılı sonrasında Türkiye ve diğer bazı önemli dünya ülkelerinde oluşan ekonomik göstergeler analiz edilmiş ve sonuçlar yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Finansal Kriz, Mortgage, Ekonomik Büyüme, Ekonomik Göstergeler*

COMPARATIVE STUDY OF DEVELOPMENTS EXPERIENCED IN THE ECONOMY OF TURKEY AFTER 2008 WORLD FINANCIAL CRISIS WITH SOME COUNTRIES

Abstract

2008 world financial crisis has deeply affected primarily developed countries and also emerging countries. Turkey is one of the countries which have been affected relatively from this crisis. The aim of this study is to compare economic developments in Turkey after 2008 world financial crisis with important other countries. With this aim, economic indicators taken place in Turkey and other important world countries have been analyzed and results have been interpreted.

Key Words: *Financial Crisis, Mortgage, Economic Growth, Economic Indicators*

1. Giriş

M. El Erian 'Piyasalar Çarpışınca' adlı eserinde, N. Nicholas Taleb' in 2007 yılında kaleme aldığı 'Siyah Kuğu: Olasılıksız Görülenin Etkisi' adlı kitabından şu alıntıyı yapmaktadır: 'Finans ekonomisi ortamı, ortaçağda tıbbın durumuna benziyor. O dönemde tıp, iyileştirdiğinden daha fazla hastanın ölümüne yol açıyordu' (El-Erian, 2009: 102-103).

Krugman ise, 'Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü ve Küresel Kriz' adlı eserinde tüm Asya ve Latin Amerika ülkelerine yayılan ekonomik krizleri incelemiş ve şöyle bir yargıya varmıştır: 'Bu krizler tıpkı hastalıklar gibi antibiyotiklere karşı direnç kazanmıştı, Büyük Bunalım' a neden olan kronik ekonomik rahatsızlar geri dönüyordu' (Krugman, 2010: ix). Son küresel kriz de böyle bir ortamı çağrıştırmaktadır (Öztürk ve Gövdere, 2010: 378).

Dünyada 2007 yılında başlayan ve hızla yayılan küresel krizin bütün ülkeleri derinden etkilediği ve hemen hemen tüm dengeleri değiştirdiği söylenebilir. Bu kriz, 1929' da yaşanan Büyük Buhran dâhil, diğer krizlerden oldukça farklı ve dünyada bugüne kadar yaşanan ilk gerçek küresel krizdir (Öztürk ve Gövdere, 2010: 378). Uluslararası bankacılık sisteminde peş peşe iflasların yaşandığı, finansal sistemleri temelden sarsılan ve ekonomiye müdahaleyi olumsuzlukların başlıca nedeni sayan ülkelerin bile krizden çıkış için yüksek maliyetlere katlandığı ve günümüzde, ardı ardına ekonomik politikaların yürürlüğe konulduğu görülmektedir (Karabıçak, 2010: 252).

Gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde krizin etkilerini azaltmaya yönelik zamanlaması ve boyutu ülkeden ülkeye farklılıklar göstermekle birlikte, genel olarak benzer para, maliye ve finansman politikaları uygulanmıştır.

* Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Öğretim Üyesi, AYDIN.
e-posta: ykaderli@yahoo.com

**Arş. Gör., Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, AYDIN.
e-posta: haticekkaya@hotmail.com

Bu uygulamalar neticesinde, küresel ekonomide 2009 yılının ikinci yarısından itibaren toparlanma işaretleri görülse de, kalıcı düzelme sürecinin önünde önemli riskler olduğu düşünülmektedir (Danacı ve Ceyhan: 1385).

2. 2008 Dünya Finansal Krizine Bir Bakış

ABD’de 2007 ortasında konut sektöründeki sorunlarla ortaya çıkan, 2008 yılının son çeyreğinde kendisini küresel çapta hissettiren ve 2009 yılının ilk çeyreğinde en üst seviyeye ulaşan küresel ekonomik kriz, tüm ülkeler için önemli ölçüde üretim ve refah kayıplarına yol açmıştır (Oktar ve Dalyancı, 2010: 14-15). Bu krizde ABD ekonomisi öncelikle Aralık 2007 – Haziran 2009 arasında büyük bir işsizlik artışı ve durgunluk (resesyon) sorunu ile karşılaşmıştır. ABD’deki bu ekonomik kriz, özellikle güçlü finansal ilişkiler kanalıyla dünyanın diğer gelişmiş ekonomilerine (özellikle AB ülkelerine) de yayılmıştır. Aradan geçen zamanda, gelişmekte olan ülkelerin ABD’deki krizden gelişmiş ekonomilere kıyasla görece daha az etkilendiği görülmüştür. Yine de, ABD’den dünyaya yayılarak derinleşen ve Yunanistan, İrlanda, İspanya ve Portekiz gibi bazı AB ülkelerindeki ekonomik sarsıntılarla boyutları daha da büyüyen küresel ekonomik kriz gerek gelişmiş, gerekse Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere aşırı riskli varlık ticareti kanalı, kredi kanalı ve ticaret kanalı ile sirayet etmiştir (Kibritçiöğlü, 2010: 6-7). Krizin yayılması, küresel düzeyde beklentilerin, kredi mekanizmalarının ve talebin bozulmasına bağlı olarak, iflaslar, üretim ve istihdamda bozulmalar olarak kendisini göstermiştir (Oktar ve Dalyancı, 2010: 14-15).

2008 krizinin ilk işaretleri aslında 2006 yılının ikinci çeyreğinde konut piyasasındaki bozulmalarla ortaya çıkmaya başlamıştır ve bu anlamda ABD konut ve finansal piyasalarında 2006 yılının sonları ile 2007 yılının başlarında görülen ilk birkaç büyük kuruluşun iflası krizin ilk olaylarını oluşturmuştur. İktisatçılar arasında bu krizin nedenleri üzerinde genel olarak konsensusun olduğu iki ayrı konu göze çarpmaktadır. Bunlardan biri, konut sektörü kaynaklı kredi patlaması (mortgage) diğeri ise, konut fiyatlarındaki şişkinlik olmaktadır. 2006 yılının ortalarında ABD’de yaşanan bu iki sorunu yaratan ilk neden olarak sermaye piyasalarındaki yanlış fiyatlandırma

gösterilmektedir. Sermaye piyasalarında risk primlerinin düşüklüğü ve uzun dönem volatilité, gelecekteki volatilitenin şu andaki düzeyinin de altında olacağı düşünülmesine neden olmuştur. Bu durum da düşük kredi yayılması ve riskli varlıkların fiyatlarının şişmesiyle sonuçlanmıştır (Berberoğlü, 2011: 108). ABD’deki konut fiyatlarındaki aşırı şişmenin 2006 yılı başlarında tersine dönmesinin (yani yaygın deyişle “konut fiyatı balonunun patlaması”nın) ardından, Aralık 2007’den itibaren sanayi üretiminde ciddi gerilemeler ve işsizlik oranlarında büyük artışlar yaşanmıştır. Bunu, 2008 yılının ikinci yarısında dünya mal ticaretinde büyük bir gerileme izlemiştir (Kibritçiöğlü, 2010: 8).

FED’ in özellikle Federal fonların faiz oranlarını uzun dönemler boyunca oldukça düşük düzeyde tutması ise, ikinci neden olarak görülmektedir. Bu durumun hem kredi patlamasına neden olduğu, hem de konut fiyatlarında aşırı bir şişkinlik yarattığı ileri sürülmektedir. FED’ in düşük faiz oranı hedeflemesi nedeniyle bankalar ucuz fon elde etmişler ve bu sayede düşük faizli ve çok kolay ulaşılabilir krediler pazarlamışlardır. Aynı zamanda FED’ in ve piyasadaki denetim otoritelerinin, mortgage piyasasını denetleme ve kontrol konularındaki başarısızlıkları da krizin bir başka nedeni olarak kabul edilmektedir (Berberoğlü, 2011: 108).

Diğer bir görüş ise, 2008 küresel krizinin altında yatan nedenin, kredinin değil ona dayanılarak yapılan işlemlerin yarattığı bir çeşit kredi krizi olduğu savunulmaktadır. Türev ürünlerle yapılan kredinin olağanüstü hızla el değiştirmesi, kredinin geri ödenmemesi riskini üçüncü kişilere örneğin, hedge fonlara devretmek için kullanılmıştır. Bu şekilde riski devreden kredi kuruluşları çok daha büyük risklere girmiş ve türev ürünler hızla artmıştır. Bu anlamda, neredeyse dünyadaki bütün uluslararası çapta işlem yapan bankalar birbirine kefil olmuşlar ve bu ilişkilerin en fazla toplandığı banka da Lehman Brothers olmuştur. Lehman Brothers, Fannie Mae ve Freddie Mac gibi büyük kuruluşların problemlerle karşılaşması üzerine, bu kuruluşlara ek olarak, Bank of America, AIG ve Washington Mutual gibi kuruluşlara da sirayet etmiş, bazıları devredilmiş bazıları ise, iflasla sonuçlanmıştır (Özatay, 2010: 124-125).

Tüm bu nedenlerle birlikte baş gösteren 2008 küresel finans krizi, dünyadaki birçok ekonomiyi değişik ölçülerde etkilemiştir. Petrol fiyatlarının hızla artması ve 2008 yılı Temmuz ayından itibaren 150 dolar seviyesine yükselmesi, gıda fiyatlarında hissedilir artışlara yol açmış ve enflasyonu yeniden küresel bir endişe kaynağına dönüştürmüştür ve ekonomik büyümede önemli düşüşler baş göstermiştir. Bu ve benzeri gelişmeler uygulanan ekonomi politikalarını belirsizleştirmiş ve dünyadaki başlıca merkez bankaları bu süreçte bir ikilem içerisinde kalmıştır. AB ülkelerinde Reel GSYİH' daki artış 2007 yılında ortalama olarak % 3,2 iken, küresel krizin başladığı 2008 yılında %0,8'e, 2009 yılında ise -%4,1 düşmüştür. 2010 yılında ise %1,7'ler düzeyinde gerçekleşmiştir. Yine AB ülkelerinin enflasyon oranları 2007'de %1,7 iken, krizin başladığı 2008 yılında %3,7'ye yükselmiş, 2009 yılında ise süratle düşerek %0,9'lara gerilemiştir. 2010 yılında ise yeniden %1,9'a yükseldiği görülmektedir (Karabıçak, 2010: 257). Türkiye'de ise, küresel krizin

etkisini hissettirmeye başladığı 2007 yılından itibaren yüksek büyüme oranları trendi, ivme kaybetmeye başlamıştır. Ekonomik büyümede gerçekleşen bu yavaşlama, 2009 yılında ekonomik küçülme ile kendini göstermiştir (-%4,8) (Öztürk ve Gövdere, 2010: 385-386, Patır, vd., 2009: 20).

3. 2008 Dünya Finansal Krizi Sonrası Türkiye Ekonomisi' nde Yaşanan Gelişmelerin Önemli Bazı Dünya Ülkeleri İle Karşılaştırılması

Tüm dünyada 2009 yılı sonuna kadar yaygınlaşan küresel krizden sadece Türkiye veya AB ülkeleri etkilenmemiştir. Bu krizin etkileri birçok ülkede önemli ölçüde görülmüştür. Ancak bu etkiler ülkeden ülkeye farklılık göstermiştir (Berberoğlu, 2011: 126). Bu konudaki önemli göstergelerden biri olan büyüme oranları ülkeler arasında farklılık göstermektedir. Ülke gruplarına göre yıllık büyüme oranları Tablo 1' de sunulmaktadır.

Tablo 1: Ülke Gruplarına Göre Yıllık Büyüme Oranları (%)

	2007	2008	2009	2010	2011
Dünya	5,0	2,3	-1,6	4,5	
Gelişmiş ekonomiler	2,7	0,0	-3,8	2,9	1,8
Gelişmekte olan ekonomiler	8,4	6,1	1,9	7,0	
Gelişmekte olan Asya ülkeleri	11,0	7,9	7,2	8,9	
Avrupa	7,0	4,0	-6,1	4,4	
Türkiye	4,7	0,7	-4,8	9,2	8,5

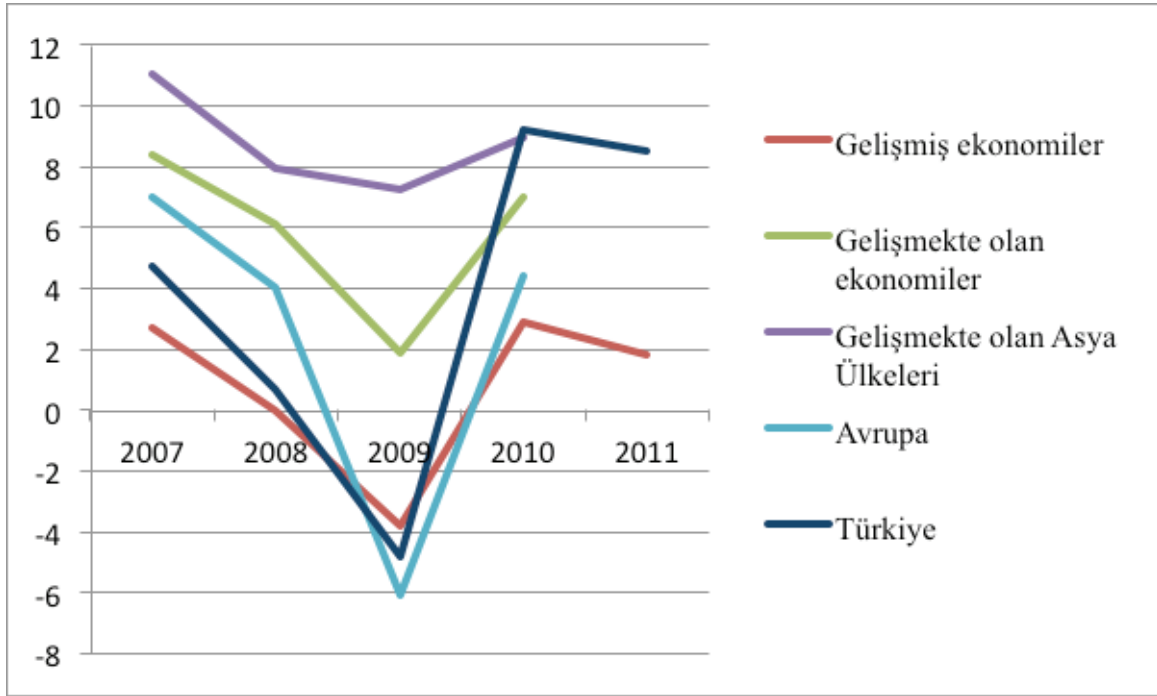
Kaynak: <http://elibrary-data.imf.org>.

Tablo 1'de görüldüğü gibi, kriz gelişmekte olan ülkeleri de etkilemiştir, ancak büyüme rakamlarına AB ülkeleri ve gelişmiş ekonomilerde görüldüğü gibi büyük oranda düşüşler ve ekonomik küçülmeler yaşanmamıştır. Örneğin, gelişmekte olan Asya ekonomilerinde 2007 yılı reel GSYİH artışı %11 iken, 2008 yılında bu rakam %7.9 ve 2009 yılında %7.2 olarak

gerçekleşmiştir. 2010 yılı reel GSYİH' nin %8.9 olarak gerçekleşmesi ekonomilerin toparlanmaya başlamasının bir göstergesidir.

2008 Dünya Finansal Krizi'nin Türkiye ve diğer ülke gruplarının GSYİH değerlerinde ne yönlü değişimler olduğunu anlayabilmek için Grafik 1 düzenlenmiştir.

Grafik 1: Kriz Öncesi Ve Sonrası Büyüme

Kaynak: <http://elibrary-data.imf.org>.

Grafik 1' den de anlaşılacağı üzere, 2008 dünya finansal krizi tüm ülkelerin büyüme oranlarını negatif yönde etkilemiştir. Ancak krizde en önemli daralma Avrupa, gelişmiş ekonomiler ve Türkiye' de yaşanmıştır. Gelişmekte olan ekonomiler ve özellikle Çin, Hindistan, Rusya gibi gelişmekte olan Asya ekonomileri büyüme oranlarında daha az düşüş gerçekleştirmiştir. 2010 yılındaki büyüme oranlarında görülen toparlanma, 2011' de temposunu kaybetmiştir. Birçok ekonomist, 2009 yılında görülen dip noktanın ardından 2011 yılı için küresel krizin ikinci dip noktası olduğu yorumunu yapmıştır.

Gelişmekte olan ekonomilerde GSYİH' deki büyümenin azalma nedeni olarak bu ülkelere yönelik sıcak para olgusunun azalması düşünülmektedir. Bu nedenle, Tablo 2 ve Grafik 1' de yükselen piyasa ekonomileri ve gelişmekte olan ülkelere net sermaye akımlarına yer verilmektedir. Sıcak paranın kaynağı olan ülkelere sorunlar çıkınca, bu sorunların gelişmekte olan ülkeleri de etkileyeceği korkusu sıcak paranın ülke dışına çıkmasına yol açmıştır. Gelişmiş ülkelere büyüme oranlarının düşmesi, talebin de gerilemesine yol açınca, gelişmekte olan ülkelere yapılan ithalatta da azalma eğilimi başlamıştır (Eğilmez, 2010: 69).

Tablo 2 ve Grafik 2 birlikte incelendiğinde, kriz öncesi dönemde global likidite bolluğunun, yükselen piyasa ekonomileri ile gelişmekte olan ülkelere yönelik net özel sermaye akımlarında önemli bir yükselişe neden olduğu görülmektedir. Özellikle doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve portföy dışı diğer sermaye akımları büyük boyutlara ulaşmıştır. Sermaye akımlarındaki artış, bu ülkelerin ekonomik büyümelerinin hızlanmasına katkıda bulunmuştur (Yükseler, 2009: 10). Ancak, küresel finansal krizin etkisiyle 2007 yılında 715 milyar dolara yükselen net özel sermaye akımı, 2008 yılında 245 milyar dolara gerilemiş, 2009 yılında 267.4 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılında net özel sermaye akımı artarak 482.3 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu hesabın 2011 yılında 574.7 milyar dolar olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir (IMF, World Economic Outlook, September 2011: 202).

Krizin önemli göstergelerinden biri olan işsizlik, gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkeler için ekonomik ve toplumsal sorunlardan biri olarak önemini korumaktadır. Ülke grupları ve bazı ülkelere göre yıllık işsizlik oranları Tablo 3' te sunulmaktadır.

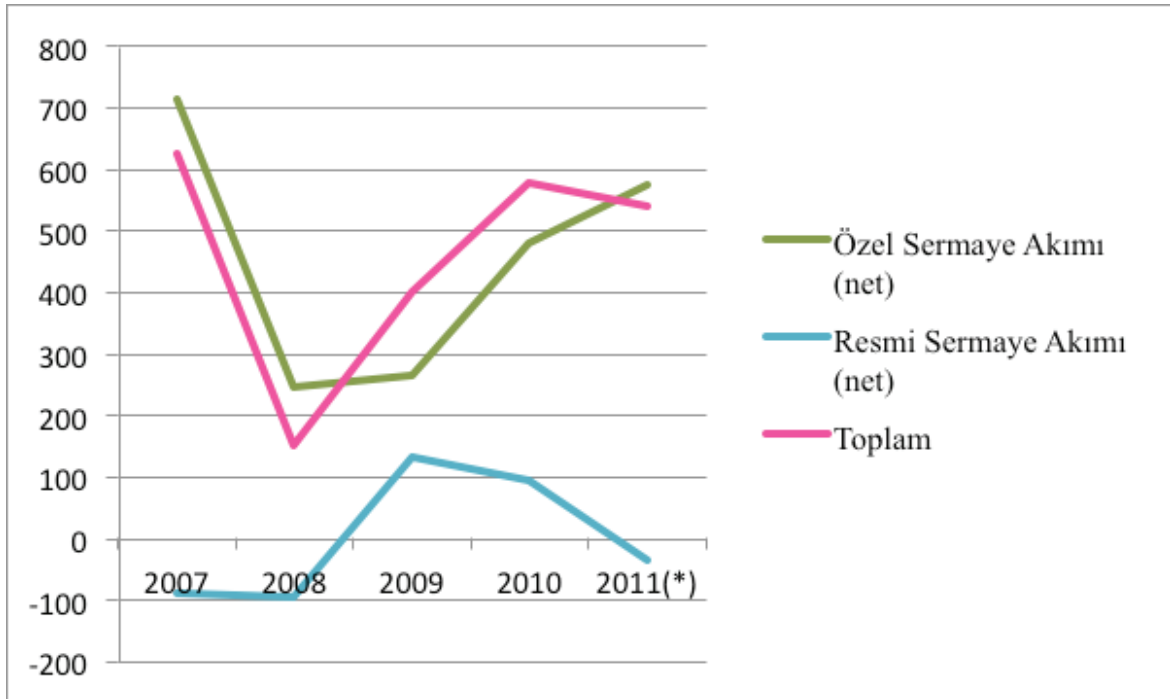
Tablo 2: Yükselen Piyasa Ekonomileri ve Gelişmekte Olan Ülkelere Net Sermaye Akımları (Milyar Dolar)

	2007	2008	2009	2010	2011(*)
Toplam	626,8	150,8	401,5	578,7	540,3
1. Özel Sermaye Akımı (net)	715,1	245,6	267,4	482,3	574,7
FDI (net)	441,4	467	310,6	324,8	429,3
Portföy (net)	81,1	-66,1	98,8	197,5	127,1
Diğer (net)	192,6	-155,3	-142	-40,1	18,4
2. Resmi Sermaye Akımı (net)	-88,3	-94,8	134,1	96,4	-34,4

(*): 2011 yılı için beklenen değerler.

Kaynak: (IMF, World Economic Outlook, September 2011).

Grafik 2: Yükselen Piyasa Ekonomileri ve Gelişmekte Olan Ülkelere Net Sermaye Akımları

Tablo 3: Ülke Grupları ve Bazı Ülkelere Ait Yıllık İşsizlik Oranları

	2007	2008	2009	2010	2011	Ortalama 2007-2011
Gelişmiş Ülkeler	5.7	6.0	8.0	8.3	7.9	7.18
ABD	4.6	5.8	9.3	9.6	8.9	7.64
Euro Bölgesi	7.5	7.5	9.6	10.1	10.6	9.06
Gelişmekte Olan Ülkeler						
Rusya	6.2	6.4	8.4	7.6	7.3(*)	7.18
Çin	4.2	4	4.3	4.1	4.0(*)	4.12
Brezilya	9.3	7.9	8.1	7	6.7(*)	7.8
Meksika	3.2	4	5.5	5.6	4.5(*)	4.56
Türkiye	9.9	10.6	14.0	11.9	9.8	11.24

(*): 2011 yılı için beklenen değerler.

Kaynak: ISO, Dünya Ekonomisi Bülteni, Ekim 2011, www.tuik.gov.tr, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>.

Tablo 3' te görüldüğü gibi, 2009 yılında %8 ile oldukça yüksek bir seviyeye ulaşan gelişmiş ülkelerin işsizlik oranı, 2010 yılında artarak %8.3' e yükselmiştir. Söz konusu dönemde Euro Bölgesi ve ABD işsizlik oranları da oldukça yüksek seviyelerde seyretmektedir. 2009 yılında %9.6 olan Euro Bölgesi işsizlik oranı, 2010 yılında %10.1' e yükselmiştir. Euro Bölgesi kapsamında özellikle İspanya'nın işsizlik oranları oldukça yüksek seviyelerdedir. Bu ülke 2010 yılındaki %20.1' lik işsizlik oranı ile bölgesinin en yüksek işsizlik oranına sahiptir. Gelişmekte olan ülkeler arasında ise Rusya ve Brezilya yüksek işsizlik oranları ile dikkat çekmektedir. Rusya' da 2009 yılında %8.4 olan işsizlik oranı, 2010 yılında %7.5' e gerilemiştir. Brezilya' da ise 2009' da %8.1 olan oran, 2010 yılında 6.7' ye gerilemiştir. Gelişmekte olan ülkeler arasında oldukça önemli bir konuma sahip olan Çin' de ise, yüksek nüfusa rağmen işsizlik oranlarının nispeten düşük

olduğu görülmektedir. Çin' de 2009 yılında %4.3 olan işsizlik oranı, 2010' da küçük bir düşüşle %4.1' e gerilemiştir. Türkiye de, yüksek işsizlik oranına sahip ülkeler arasında yer almaktadır. 2009 yılında %14 olan işsizlik oranı, 2010 yılında %11.9' a gerilemiştir (ISO, Dünya Ekonomisi Bülteni, Ekim 2011: 6-7). 2011 yılında ise işsizlik oranı 2010 yılına göre 2.1 puan azalarak %9.8 olarak gerçekleşmiştir (<http://ekonomi.haberturk.com/makro-ekonomi/haber/720666-issizlik-geriledi>).

Küresel krizin etkisiyle 2009 yılında düşüş eğilimi gösteren tüketici fiyatları yıllık ortalama artışının, 2010 yılında bir miktar hareketlendiği görülmektedir. Bu hareketliliğin 2011 yılında da devam etmesi öngörülmektedir. 2012 yılında ise, nispi bir düşüş beklentisi göze çarpmaktadır. Bazı gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere ait yıllık enflasyon değerlerine Tablo 4' te yer verilmektedir.

Tablo 4: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelere Ait Yıllık Enflasyon Oranları

	2007	2008	2009	2010	2011
Gelişmiş Ülkeler		3.4	0.1	1.5	2.7
ABD	2.9	3.8	-0.3	1.4	3.0(*)
Euro Bölgesi	3.2	2.8	0.3	1.6	2.5(*)
Gelişmekte Olan Ülkeler		7.8	3.1	5.9	6.6
Türkiye	8.4	12	6.5	8.6	10.45

(*): 2011 yılı için beklenen değerler.

Kaynak: www.imf.org, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>.

Tablo 4'e göre, gelişmiş ülkelerde 2009 yılında sadece %0.1 oranında artış gösteren tüketici fiyatları endeksinin, 2010 yılında %1.6 oranında arttığı görülmektedir. 2009 yılındaki %0.1' lik artışta, Japonya' da %1.4, ABD' de %0.3, İspanya' da %0.2 oranında yaşanan düşüşler etkili olurken; 2010 yılındaki %1.6'lık artışta, İngiltere' de %3.3, yeni sanayileşen Asya ülkelerinde %2.3, diğer gelişmiş ülkelerde %2.3 olarak gerçekleşen artışların önemli rol oynadığı ifade edilebilir. Gelişmekte olan ülkelerde ise 2009 yılında 5.2 ile bir önceki yıla göre nispi olarak düşüş eğilimi gösteren tüketici fiyatları artışı, 2010 yılında %6.1' e yükselmiştir. Gelişmekte olan ekonomiler arasında Rusya ve Hindistan yüksek enflasyon oranları ile dikkat çekmektedir. Türkiye' de

ise 2009 yılında %6.3 olan enflasyon artışının, 2010 yılında %8.6'ya yükseldiği görülmektedir. 2011 yılı enflasyon oranı ise %10.45 olarak gerçekleşmiştir. Büyüme oranında sert bir düşüş beklenmemesi ve Avrupa Merkez Bankası' nın aldığı likidite önlemlerinin yerini olumlu bir havaya bırakması gibi gelişmeler enflasyonun düşmesine yardımcı olmaktadır. Buna karşın, petrol fiyatlarında son aylarda gözlenen yukarıya doğru eğilim enflasyonu yükseltecek yönde etki yapabilmektedir (<http://www.dunya.com/ihracat,-issizlik-ve-enflasyon-147637yy.htm>).

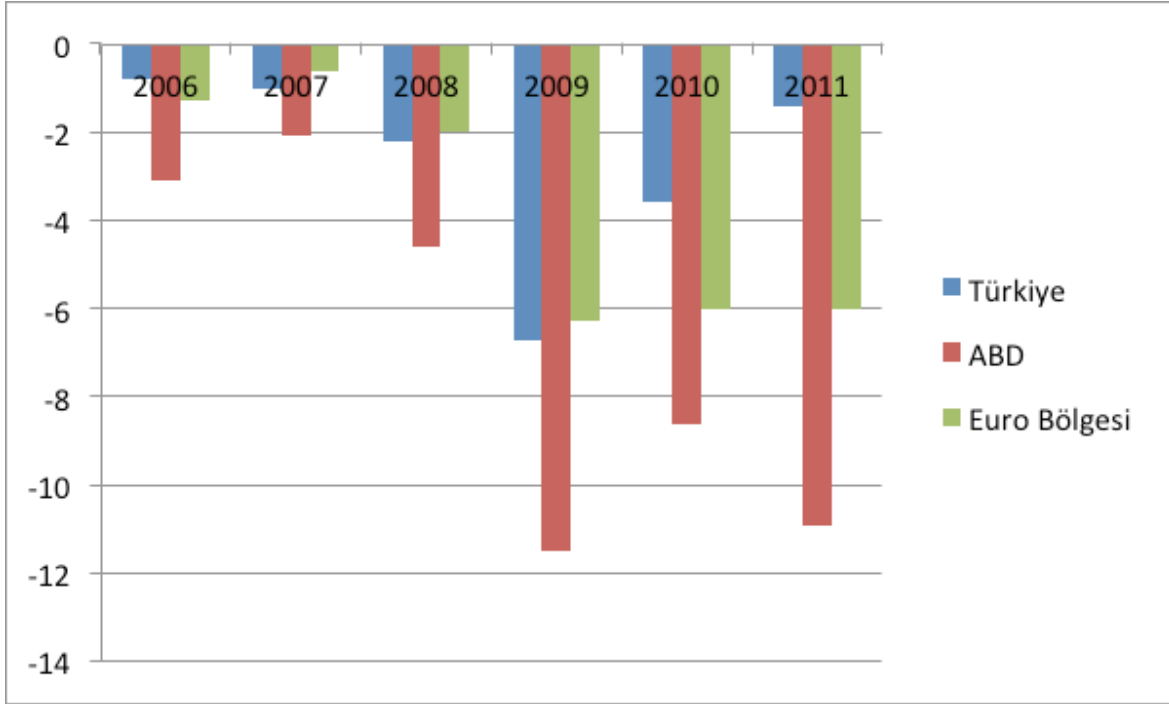
Krizin önemli göstergelerinden bir diğeri bütçe açığı/GSYİH oranıdır. 2007-2010 yıllarına ait ülke gruplarına göre bütçe açığı/GSYİH oranları Tablo 5 ve Grafik 2' de sunulmaktadır.

Tablo 5: Ülke Gruplarına Göre Bütçe Açığı/GSYİH Oranları

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
AB (27 ülke)	-1,4	-0,8	-2,3	-6,8	-6,4	
Euro Bölgesi	-1,3	-0,6	-2	-6,3	-6	
ABD	-3,1	-2,1	-4,6	-11,5	-8,6	-10,9
Türkiye	-0,8	-1	-2,2	-6,7	-3,6	-1,4

<http://www.hazine.org.tr/ekonomi/kfinansmani.php>, Maliye Bakanlığı, 2012 Yılı Bütçe Gerekçesi: 3.

Grafik 3: Bütçe Açığı/GSYİH (%)

Tablo 5 ve Grafik 3 birlikte incelendiğinde, kriz sonrası tüm ülkelerin GSYİH içindeki bütçe açığı payının arttığı görülmektedir. ABD'nin artan bütçe açığı nedeniyle AAA olan kredi notunun derecesi Standart&Poors tarafından 18 Nisan 2011'de 'durağan'dan 'negatif'e çevrilmiştir (<http://ekonomi.milliyet.com.tr/>). 2010'da bütçe açığı/GSYİH oranında biraz toparlanma görülse de, 2011 yılı verisine bakıldığında oranın ABD için hâlâ sorun teşkil ettiği görülmektedir. Krizi kontrol altına alma amaçlı kurtarma operasyonlarının kamu maliyesi sorunu yaratmış olduğu sonucuna varılabilir. Türkiye'de ise 2009 yılı bütçe açığındaki artışa oranla, 2010 ve 2011 yıllarında daha az arttığı görülmektedir. Ancak Türkiye'de bu yıllarda bütçe açığı yabancı sermaye ile finanse edilmiştir. Orandaki değişimin bu nedenle olumlu yorumlanması zordur. Türkiye'deki

yüksek büyüme oranları aynı şekilde yabancı sermaye ile sağlandığı için, yabancı sermayeyi yurt içine çekmek amacıyla döviz kurunun düşük tutulması ithalatı yükseltmiş, bu da cari açığın artmasına neden olmuştur.

Cari açığın artması durumunda, ödemeler bilançosunu dengede tutabilmek için aşırı borçlanma gereği duyulmakta ve aynı zamanda ülkenin döviz rezervleri süratle tükenmektedir. Bu durum çoğu kez kurlarda aşırı oynaklığa neden olmakta ve dövize en çok ihtiyaç duyulduğu anda döviz çıkışları hızlanarak, ülkenin ekonomik istikrarını bozucu sonuçlar ortaya çıkmaktadır (Karabıçak, 2010: 267).

Krizi tetikleyen nedenlerin başında gelen cari açık rakamları, cari açığın GSYİH'dan aldığı paylar Tablo 6'da gösterilmektedir.

Tablo 6: Ülkelere Göre Cari Açık Değerleri (2011, Milyon \$, %)

Ülkeler	Cari Açık	Pay, %	2011 GSYİH	Pay, %	Cari Açık/GSYİH, %
1. Yunanistan	27.544	2,6	310.365	1	9
2. Türkiye	70.711	6,8	797.605	2,6	8,9
3. Portekiz	18.981	1,8	236.146	0,8	8
4. Polonya	24.300	2,3	497.976	1,6	4,9
5. İtalya	91.436	8,8	2.181.362	7,1	4,2
6. ABD	567.897	54,4	15.227.074	49,9	3,7
7. Çek C.	6.796	0,7	218.363	0,7	3,1
8. İspanya	45.184	4,3	1.484.708	4,9	3
9. Fransa	76.051	7,3	2.750.708	9	2,8
10. Kanada	45.447	4,4	1.737.268	5,7	2,6
11. İngiltere	36.710	3,5	2.471.883	8,1	1,5
12. Meksika	15.578	1,5	1.167.124	3,8	1,3
13. Avustralya	16.900	1,6	1.448.154	4,7	1,2
13 Ülke	1.043.535	100	30.528.736	100	3,4

Kaynak: www.emo.org.tr

Tablo 6' da görüldüğü gibi, GSYİH büyüklük sıralamasında 13 ülkenin içinde dokuzuncu sırada olan Türkiye, cari açığın GSYİH' dan aldığı pay oranındaki sıralamada ikinci olarak görülmektedir. Bu veriler, Türkiye' de görülen yüksek büyüme oranlarının cari açık ile finanse edildiğini kanıtlar niteliktedir. Ekonomisi ciddi sorunlarla karşı karşıya olan Yunanistan' ın cari açık/GSYİH oranı ile Türkiye' nin cari açık/GSYİH oranı arasında çok az bir fark vardır. Bu da durumun ciddiyetini ortaya koymaktadır.

Özellikle 1990 yılından itibaren yaşanan ekonomik krizlerin ödemeler bilançosu kaynaklı oluşu ve kriz yıllarından önce Cari Açık/Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) oranının literatürde ileri sürülen %4-5'lik eşik değerlerini aşması olası bir ekonomik krizin göstergesi

olduğu endişesini gündeme getirmektedir. 2006-2011 döneminde Cari Açık/GSMH oranının %4-5'lik eşik değerini sık sık aştığı bilinmektedir (Telatar, Terzi, 2009: 120).

2006-2011 dönemi ithalat ve ihracat rakamları ve ihracatın ithalatı karşılama oranı verileri göz önüne alındığında aralarındaki nedensellik ilişkisi açıkça görülebilmektedir. Telatar ve Terzi'nin 2009 yılında yapmış oldukları çalışmada büyüme oranı ile cari işlemler dengesi arasında, büyüme oranından cari işlemler dengesine doğru tek yönlü bir nedenselliğin olduğu kanıtlanmıştır. Bu çalışmalara dayanarak 2006-2011 dönemi dış ticaret verileri Tablo 7' ve Grafik 3' te sunulmaktadır.

Tablo 7: Yıllara Göre Dış Ticaret (Değer 000 \$)

Yıllar	İhracat		İthalat		Dış ticaret dengesi	İhracatın İthalatı
	Değer '000 \$	Değişim %	Değer '000 \$	Değişim %	Değer '000 \$	karşılama oranı %
2006	85 534 676	16,4	139 576 174	19,5	-54.041.498	61,3
2007	107 271 750	25,4	170 062 715	21,8	-62.790.965	63,1
2008	132 027 196	23,1	201 963 574	18,8	-69.936.378	65,4
2009	102 142 613	-22,6	140 928 421	-30,2	-38.785.809	72,5
2010	113 883 219	11,5	185 544 332	31,7	-71.661.113	61,4
2011*	134 969 273	18,5	240 837 860	29,8	-105.868.587	56

*: 2011 yılı verileri geçicidir.

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Tablo 7'ye göre, ithalat rakamlarında 2009 yılı hariç sürekli artış olduğu görülmektedir. 2009 yılı ithalattaki azalmanın nedeni olarak 2008 krizinin ekonomileri küresel çapta etkilemesi olduğu söylenebilir. 2006 yılından itibaren dış ticaret dengesi sürekli açık vermektedir ve bu açığın yıllar itibarıyla seyri artma eğilimindedir.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin üretimlerinde yüksek miktarda ithal girdi kullanmaları ihracatın ithalatı karşılama oranında azalmalara, dış ticaret ve cari işlemler dengesinde ise bozulmalara yol açmaktadır. Büyüme oranı ile cari işlemler dengesi arasında bulunan ters yönlü ilişki gelişmekte olan birçok ülke ekonomisinde görülmekle birlikte, gelişmiş ülkelerin de hızlı ekonomik büyüme yüzünden cari işlemler dengesinde bozulma riski ile karşı karşıya oldukları belirlenmiştir (Telatar, Terzi, 2009: 121-122).

4. SONUÇ

2008 Dünya finansal krizi 2007 yılında ABD'de konut piyasasında çöküş ile başlamıştır.

Kriz, kredi krizi olarak başlamışsa da, daha sonra likidite krizine dönüşmüş ve neredeyse bütün dünya ülkelerine yayılmıştır. Krizin kökeninde gayrimenkul ve kredi balonunun yattığı düşünülmektedir. 2007 yazı ile birlikte başlayan bu süreçte birçok finansal kuruluş iflas etmiş ve birçoğunun bilançolarında büyük hasarlar yaratmıştır. Yaşanan bu kriz sadece finansal değil, aynı zamanda bir reel sektör krizidir. Bu kriz ile birlikte yaşanan güven kaybı ile küresel ekonomi uzun yıllar sonra ciddi anlamda daralma eğilimine girmiştir. Yaşanan bu güven kaybı hem gelişmiş ekonomileri,

hem de gelişmekte olan ekonomileri farklı şiddetlerde etkilemiştir.

Bu çalışmada, 2008 dünya finansal krizinin Türkiye ve diğer ülkelerin ekonomik durumlarında nasıl bir değişiklik yarattığı incelenmiştir. Ekonomik göstergeler olarak; büyüme oranları, sermaye akımları, işsizlik oranları, enflasyon oranları, bütçe açığı/GSYİH oranları, cari açık/GSYİH oranlarından yararlanılmıştır.

Yıllık büyüme oranları göz önüne alındığında, tüm ülkelerin kriz sonrası büyümelerinde düşüş gözlenmiş, hatta bazı büyüme oranlarının negatif değerler aldığı da görülmüştür. Ancak, gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş ülkelere göre bu konuda daha avantajlı olduğu söylenebilir. Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomilerde, büyüme oranının artma eğilimi göstermesinde etkili olan faktörlerden birinin sıcak para hareketlerinin olduğu düşünülmektedir. Ancak ekonomilerin dış kaynakla büyümesi, dış kaynağı yurt içine çekmek için döviz kurunu azaltmakla gerçekleşmiş, bu da ithalatın ve dolayısıyla cari açığın artmasına neden olmuştur.

2008 Dünya Finansal Krizi işsizlik ve enflasyon rakamlarını da etkilemiştir. Gelişmekte olan ekonomiler için ciddi bir tehlike olan işsizlik, 2009 yılında gelişmiş ülkeler (ABD, Euro Bölgesi) için de bir risk unsuru haline gelmiştir. İspanya, Brezilya, Rusya ve Türkiye gibi ülkelerde işsizlik oranlarında yüksek artışlar görülmüştür. Bu küresel kriz ile birlikte dünya çapında bir durgunluğa girilmiş ve enflasyon oranlarında düşüşler gözlenmiştir. Gelişmekte olan ekonomiler dâhil tüm ülkelerde enflasyon

oranları düşmüş, hatta ABD gibi gelişmiş ülkelerde enflasyon oranı negatif olarak gerçekleşmiştir.

Çalışmada son olarak incelenen veriler bütçe açığı ve cari açık verileridir. 2009 yılında dünya genelinde bütçe açığı/GSYİH oranlarında artış yaşanmıştır. Krizden kurtulma amaçlı uygulanan finans politikalarının kamu maliyesi sorunu yaratmış olduğu söylenebilir. 2010 yılı verileri için de ekonomik tablo çok farklı gerçekleşmemiştir. Tüm ülkeler için bütçe açığı/GSYİH oranının hala bir risk unsuru olduğu görülmektedir.

Cari açık/GSYİH oranı değerlendirmelerinde Türkiye ekonomisi üzerinde durulmuştur. Bunun nedeni olarak Türkiye’de görülen yüksek ithalat değerlerinin ihracat ile karşılanamaması olarak belirlenmiştir. Türkiye ekonomisi dış ticaret dengesi sürekli açık vermektedir ve bu açık günümüzde de artarak devam etmektedir.

Sonuç olarak, 2008 Dünya Finansal Krizi’ nin etkilerinin 2009 yılında derinleştiği, 2010 yılında biraz toparlanma gerçekleştikten sonra, 2011 yılında dengelerin yine negatif yönde değiştiği belirlenmiştir. Bu süreçte, gelişmiş ülkelerde alınan bütün ekonomik tedbirler küresel bazda bir iyileşmenin gerçekleşebilmesi için yeterli başarıyı sağlayamamıştır. İktisadi faaliyetin küresel ölçekte hızlı bir şekilde yavaşlamasıyla birlikte büyüme oranları da belirgin olarak gerilemiştir. İktisadi faaliyetlerdeki bu yavaşlama ve beraberinde ortaya çıkan hızlı işsizlik artışı finansal kesim üzerinde oldukça ciddi baskı yaratmıştır. Dolayısıyla, kriz sonrası toparlanmanın kademeli ve oldukça yavaş olacağı düşünülmektedir (Öztürk ve Gövdere, 2010: 394-395). Ancak, Türkiye’nin bu krizden gelişmiş ülkelere göre daha az bir hasarla çıktığını söylemek de mümkündür.

KAYNAKÇA

- Berberoğlu, B. (2011). '2008 Global Krizinin Türkiye ve Avrupa Birliği'ndeki Etkilerinin Kümeleme Analizi İle İncelenmesi', *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 11, S. 1, 105-130.
- Danacı, M. C., Ceyhan, M., 'Küresel Finans Krizinin Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelere Etkileri ve Krizden Çıkış Politikaları, 1385-1401, web.inonu.edu.tr/~ozal.congress/pdf/80.pdf.
- Eğilmez, M. (2010). **Küresel Finans Krizi (Piyasa Sisteminin Eleştirisi)**, Remzi Kitabevi: İstanbul.
- El-Erian, M. (2009). **Piyasalar Çarpışınca (Küresel Ekonomik Değişim Çağı İçin Yatırım Stratejileri)**, ScalaYayıncılık: İstanbul.
- Karabıçak, M. (2010). 'Küresel Krizleri Tetikleyen Nedenler ve Küresel Krizin Türkiye Boyutu', *Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, c. 15, S. 3, 251-270.
- Kibritçioğlu, A. (2010). 'Küresel Finans Krizinin Türkiye'ye Etkileri', *Munich Personal Repec Archive*, <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/29470/>, 1-22.
- Krugman, P. (2010). **Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü ve Küresel Kriz**, (Çev. N. Domaniç), Literatür Yayınları: İstanbul.
- IMF, World Economic Outlook, September 2011.
- ISO, Dünya Ekonomisi Bülteni Ekim 2011, İstanbul Sanayi Odası Araştırma Şubesi.
- Maliye Bakanlığı, 2012 Yılı Bütçe Gerekçesi, Ekim 2011, Ankara.
- Oktar, S., Dalyancı, L. (2010). 'Finansal Kriz Teorileri ve Türkiye Ekonomisinde 1990 Sonrası Finansal Krizler', *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, c. 29, S. 2, 1-22.
- Özatay, F. (2010). **Finansal Krizler ve Türkiye**, Doğan Egmont Yayıncılık: İstanbul.
- Öztürk, S., Gövdere, B. (2010). 'Küresel Finansal Kriz ve Türkiye Ekonomisine Etkileri', *Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*,
- Patır, S., Tetik, N., Aydın, B. (2009). **Küresel Krizin Dünyada ve Türkiye'de Etkileri Malatya Sanayi İşletmelerine Yansımaları Üzerine Bir Alan Araştırması**, Ekin Basım Yayın Dağıtım: Bursa.
- Yükseler, Z. (2009). **Türkiye'de Kriz Dönemlerinde Ekonomik Gelişmeler ve Ödemeler Dengesi Uyumunu**, TCMB, 1-54.
- Telatar, O. M., Terzi, H. (2009). 'Türkiye' de Ekonomik Büyüme ve Cari İşlemler Dengesi İlişkisi', *Atatürk Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*, c. 23, S. 2, 119-134.
- <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/> (27.03.2012)
- <http://www.dunya.com/ihracat,-issizlik-ve-enflasyon-147637yy.htm> (01.04.2012)
- <http://ekonomi.haberturk.com/makro-ekonomi/haber/720666-issizlik-geriledi> (27.03.2012)
- <http://ekonomi.milliyet.com.tr/abd-butce-acigi-ve-kamu-borcu-buyuyor/ekonomi/ekonomiyazardetay/20.04.2011/1379914/default.htm> (10.04.2012)
- <http://elibrary-data.imf.org> (12.03.2012)
- http://www.emo.org.tr/ekler/0cd0229abc41f07_ek.pdf (25.03.2012)
- <http://www.hazine.org.tr/ekonomi/kfinansmani.php> (03.04.2012)
- www.tuik.gov.tr (27.03.2012)